

NAČO JE LITERÁRNA VEDA? (editoriál)

Otázky, ktoré riešime v tomto komplexe štúdií, vyplynuli zo spoločenskovednej praxe, v ktorej sa spoločenské a humanitné vedy zoči-voči prírodným vedám ocitli v podradnom, zanedbateľnom postavení, keďže nevykazujú okamžitý alebo evidentný zisk. „Duchovedy“, medzi nimi aj literárnu vedu, zdanlivo nik nepotrebuje, preto sme považovali za potrebné uvažovať nad ich zmyslom a vidieť ich v zmysluplnom nasadení aj za prehlbenie estetického a duševného života, za poukaz na sociologické procesy. Metóda skúmania umeleckého artefaktu, teda aj literárneho textu, je tu explikovaná ako interdisciplinárna a smerujúca od konkrétneho textu ku kontextom. Poukazujeme aj na praktický význam a zmysel štúdia porovnávacej literárnej vedy a špeciálne imagológie.

Už úvodná štúdia Márie Bátorovej bližšie špecifikuje otázku zmyslu literárnej vedy (vzťah textu a kontextov) a poukazuje na fakt, že humanitné vedy mali a majú kľúčovú rolu pri prebudení, udržaní a pestovaní vedomia, poznania, vzdelania, zmyslu a kvality života. Veď samotné poznanie kontextov súvisí priamo so vzdelaním, má výnimočný význam v rôznych stupňoch vzdelania, pričom predchádza konfliktom, úzkym, obmedzeným úsudkom a nakoniec nezmyselnému ničaniu – duchovnému a následne fyzickému. Nemecká literárna vedkyňa Monika Schmitz-Emans v rámci interpretácie knihy *Verzeichniss einiger Verluste*, ktorej autorkou je Judith Schalanská, ponúka minucióznou analýzu architektúry daného diela a uvádza percipienta do komplexu problematiky štúdia literatúry z aspektu knižného dizajnu, či knižného umenia. Cez materialitu knihy sa totiž do textu, a tým aj do aktu interpretácie, dostávajú kontextové informácie. Predmetom reflexií v rámci danej štúdie je teda aj samotný pojem materiality. Petr Kučera v štúdiu *Role kontextu v interpretaci textu regionální literatury z česko-bavorsko-rakouského pomezí* analyzuje kontexty, do ktorých v procese genézy a recepcie vstupovala a vstupuje tvorba regionálnych a transregionálnych autorov z česko-nemecko-rakúskeho pomedzia. Upozorňuje najmä na skutočnosť, že okrem kontextu autorského, recepčného a literárneho je potrebné skúmať aj kontexty kultúrne, jazykové, historické, náboženské, prekladateľské a vydavateľské. Štúdia Silvie Mihálikovej zas poskytuje pozoruhodný pokus o vymedzenie i zhrnutie poznatkov, týkajúcich sa úlohy sociológie v literárno-vednom výskume. Analyzuje prínos sociológie v oblasti literárnej vedy a stručne charakterizuje dejiny sociológie literatúry. Tatiana Sedová v štúdiu s názvom *Podoby textu a poznanie: O vzťahu medzi filozofickým a literárnym textom* okrem iného uvažuje nad tým, že ak zastávame pozíciu filozofie ako formy poznania, môžeme od filozofickej reflexie vyžadovať konzistentnosť, neprotirečivosť, logickú previazanosť tvrdení, transparentnú argumentáciu a schopnosť nielen deklamovať isté tézy, ale aj ich korektné odôvodnenie. V tom vidí aj rozdiel, ktorým sa filozofický text odlišuje od literárneho. Prostredníctvom štúdie Tamary Šimončíkovej Heribanovej si možno na základe analýzy motívu smrti rozšíriť poznanie tvorby nemeckého autora Ericha Kästnera i v slovenskom prostredí. Na pomerne malom priestore sa odкрýva úzka prepojenosť jeho tvorby so sociálnou empiriou, čo následne autorka štúdie aj relevantne uzatvára konštatovaním, že kriticky reagoval na aktuálne otázky doby a humanistický diskurz podporoval aktuálnosťou rozoberanej témy, vierou, že porozumením súčasnosti možno ovplyvniť budúcnosť. Jeho občianska poézia tak vyzývala k odmietnutiu agresie a vojny. Zuzana Kopecká vo svojej štúdiu *Individualita autorského štýlu v literárnej moderne. K metodologickým možnostiam výskumu sústredeným pohľadom na problematiku literárnovednej metodológie*, ktorú vhodne ukotvila v stále živých domácich impulzoch bádateľskej tradície (Miko, Popovič, Bátorová) a zároveň ju rozvíja vhodnou kombináciou zahraničných metodologických iniciatív, dokazuje, že výskum v oblasti literárnej komunikácie, ktorý sa tu ukazuje ako primárny, a jeho produktívne obohacovanie o ďalšie výskumné aspekty, je v slovenskom literárnovednom prostredí stále produktívny. Štúdia z pera Agnieszky Janiec-Nyitrai je

venovaná archetypálnej výstavbe najnovšieho románu *Przewóz* (2021) od popredného súčasného poľského spisovateľa Andrzeja Stasiuka. Jej cieľom je zistiť, prečo si autor zvolil archetyp ako hlavný prostriedok svojho umeleckého vyjadrenia, a tiež charakterizovať jednotlivé archetypy vyskytujúce sa v románe i preskúmať výtvarné prostriedky, ktoré Stasiuk v texte použil. Podrobne sú analyzované tri hlavné archetypy: archetyp hrdinu – bojovníka, archetyp Chárona – prievozníka, ktorý vozí duše do podsvetia a archetyp Ahasvera – putujúceho Žida.

Súčasťou čísla sú aj dve recenzie. Autorkou prvej, ktorá má názov *Kultúrny kód dvojitej identity*, je Dóra Mierková a venuje sa knihe Antona Baláža *Dar a bremeno dvojitej identity. Rozhovory s Tiborom Žilkom*. Druhá recenzia je od Michala Krautera a sústreďuje sa na viaceré vedecké publikácie, ktoré v poslednom období publikovali pracovníci Centra výskumu detskej reči a kultúry, Katedry komunikačnej a literárnej výchovy a Katedry špeciálnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Sú zamerané na reflexiu postavy so znevýhodnením v literatúre pre deti a mládež.

Mária Bátorová – Ján Gallik